

*Матеріали і дослідження
з археології Прикарпаття і Волині.
2014. Вип. 18. С. 274–285.*

Володимир ЗАХАР'ЄВ

НОВІ ПОХОВАННЯ ПОДІЛЬСЬКОЇ ГРУПИ КУЛЬТУРИ КУЛЯСТИХ АМФОР

Восени 2011 року працівниками Хмельницької ДП “Подільська археологія” державного підприємства “Охоронна археологічна служба України” досліджено рідкісні поховальні пам’ятки подільської групи культури кулястих амфор (далі: ККА). Одні розкопки проводилися на нововиявленому об’єкті ККА поблизу с. Ілятка Старосинявського р-ну Хмельницької обл., другі – на відому з літератури поховальному об’єкті ККА біля с. Зайчики Волочиського району, якого на рубежі 70-х років минулого століття частково дослідив вчитель історії місцевої школи В. Швець. Важливо, що поховання не повторювались, а презентували два різні типи поховань доби пізнього енеоліту України.

Рис. 1. Ілятка, 2011. Місцерозташування поховання ККА. Вид із заходу

Fig. 1. Ilyatka, 2011. Location of burial of Globular Amphora culture. View from the west

Завдяки сприянню директора ДП “Подільська археологія” державного підприємства “Охоронна археологічна служба України” Б. Строценка, виявлені у могилах кістяки представників унікальної для України археологічної культури невдовзі потрапили до київських фахівців Т. Рудич та О. Козак. [Рудич, 2013, с. 98–100; 2015, с. 25–60; Козак, 2015, с. 61–112].

Поховання ККА у ґрунтовій могилі під кам'яною плитою було виявлено наприкінці вересня 2011 року на земельній ділянці Олександра Гноянка, за 2 км південно-східніше райцентру Стара Синява та за 1 км від околиці с. Ілятка. Три розчищених вапнякових плити лежали на середині східного схилу другого від Ілятки видолинка правого берега р. Іква, який ще називають “Долиною Коханів”. До річки звідти близько 200 м (рис. 1).

Рис. 2. Ілятка 2011. Центральна плита поховання ККА

Fig. 2. Ilyatka 2011. Central plate of burial of Globular Amphora culture

Наймасивніша центральна плита лежала *in situ*, менші – східна та західна, що розташовувались обабіч головної, – були зміщені з первинного місця (рис. 2). Прокопано ґрунт під меншими плитами і виявили під східною плитою кістки людини та фрагменти посудини. Кераміка з поховання виявилася частиною горщика культури кулястих амфор, що орнаментований на плечиках лускоподібним орнаментом у вигляді трикутників, які чергуються з подвійними звисаючими смугами (фестонами) (рис. 3) [Захар'єв, 2012, с. 5].

На місці знахідки було закладено розкоп розмірами 2×3,5 м. Після остаточного очищення плит проведено їх обміри. Центральна плита довжиною 2,14 м, шириною 1,49 м, товщиною 0,12–0,23 м мала майже паралельні бічні сторони, але по повздовжній лінії закінчувалися гострими виступами. Лежала вона із незначним ухилом на схід. Довжина східної плити була 1,24 м, ширина 0,5–0,54 м, товщина 0,1–0,19 м. Західна плита була схожою на обеліск трикутної форми довжиною 1,12 м, шириною 0,54 м біля основи і товщиною до 0,28 м.

Центральна плита орієнтована віссю по лінії схід-захід. Східна, за словами першовідкривачів, була щільно підігнана до попередньої, лежала по лінії південний захід-північний схід. Первинне розташування західної плити встановити не вдалося, оскільки вона була суттєво зрушена з місця технікою під час виявлення. Між центральною та східною плитами першовідкривачі знайшли додаткову забутовку дрібними каменями.

Центральна плита залягала на глибині 0,45–0,48 м від рівня сучасної поверхні. Під час зачищення ґрунту під центральну плиту у південно-західному секторі розкопу натрапили на трубчасту кістку людської ноги, що стирчала з землі. Натомість не зауважено будь-яких слідів притаманної конструктивної складової поховань ККА – облицьованої пластичними каменями гробниці. На відмітці 0,55 м у тій же західній частині ділянки, на якій розташовувалася центральна плита, простежено масове скупчення людських кісток, зокрема, ніг, рук, тазу та череп.

Подальшим прокопування ділянки до рівня 0,68–0,7 м, тобто, дна цієї могили, встановлено, що потужність шару кісток становила у західній частині 0,15 м, у східній 0,05–0,08 м. Скупчення людських кісток мало підпрямокутну у плані форму загальною площею близько 1,5 м². Його довжина зі сходу на захід 1,55 м, ширина з півдня на північ 0,95 м (рис. 4).

Досліджене скупчення було груповим захороненням. Шар при дні поховальної ями складався із кісток рук, ребер, хребців, лопаток. На них лежали усі п'ять черепів. Сюди ж провалилися перевернуті зубами донизу нижні шелепи від трьох черепів. В середньому шарі переважали ребра, хребці, ключиці, а також окремі кістки рук та частини тазу. Верхній шар скупчення складали масивні кістки ніг та фрагменти тазу. Фаланг рук та ніг, як і кісточок стоп та зап'ястя рук, у заповненні було небагато.

Кістяки у груповому захороненні лежали не анатомічно, а були свідомо порушені ще в час влаштування гробниці. Зафіксовано 5 черепів дорослих людей (пох. 1–5), три з яких

Рис. 3. Ілятка 2011. Фото фрагментів чорнолискованої орнаментованої посудини з поховання ККА
Fig. 3. Ilyatka 2011. Photos of the fragments of black decorated tableware from burial of Globular Amphora culture

викладені в одну лінію південь-північ у західній частині скупчення. Два інших – східніше інших, але по середині скупчення. Розташування черепів нагадувало букву “Т”. На черепі № 2 простежено вм’ятину від удару круглою твердим предметом.

У південно-східному куті скупчення на межі могили виявлено дві пряжки для ременів. Вони виготовлені з кісток тварин – швидше за все, рога лося (?). Пряжки лежали на одній лінії – східніша перекривала торцем західнішу – і мали довжину 12,5 см, ширину 5,0 см і товщину 0,4 см. Одна збереглася повністю, інша була розламаною на три частині. Пряжки мають приплюснену підковоподібну форму. В центрі прорізано трикутник. По обидва боки від трикутника – трапецієвидні прорізи. На лицьовій частині пряжок вигравіруваний лінійний орнамент (рис. 5, 1).

Рис. 4. Ілятка, 2011. Поховання 1–6. Вид з півночі
Fig. 4. Ilyatka, 2011. Burial 1–6. View from the north

Другу пару пряжок знайдено у північно-західному куті скупчення біля черепа №3. Вони, хоч і зафіксовані зміщеними одна від другої, але були спрямовані півкруглими сторонами до одної. Ці пряжки мають такі ж розміри і вирізані за тим же принципом, що і дві попередні. Однак, зауважимо, що на пряжці, яка збереглася краще, і фактично втратила лише незначні фрагменти, замість дірок, до яких кріпився ремінь, зроблено прорізи. На жаль, стан іншої пряжки виявився дуже поганим. Від неї збереглося лише середня частина (рис. 5, 2).

Під кістками у східній частині скупчення зафіксовано декілька дрібних вугликів.

За 0,25 м західніше скупчення на глибині 0,72–0,74 м лежали рештки відносно молоді людини (пох. 7). Її поклали у могилу на спині, але у скорченій позі (рис. 6). Кістяк зберігся досить задовільно, був орієнтований головою на північ та лицевою частиною і колінами підігнутих ніг на захід. Первинне розташування правої руки не встановлено. Зігнена під кутом

ліва рука розташовувалася на грудній клітці. Її зап'ясток очевидно, лежав перед обличчям. Шийні хребці та фрагмент нижньої щелепи теж зміщені зі своїх місць. На лівій гомілковій кістці небіжчика простежено сліди перелому. Хоч кістка успішно зрослася, ця травма, очевидно, негативно відобразилася на здоров'ї постраждалого. Нижче та вище місця зрощення простежено значну руйнацію гомілки, що, потенційно, могло призвести до смерті.

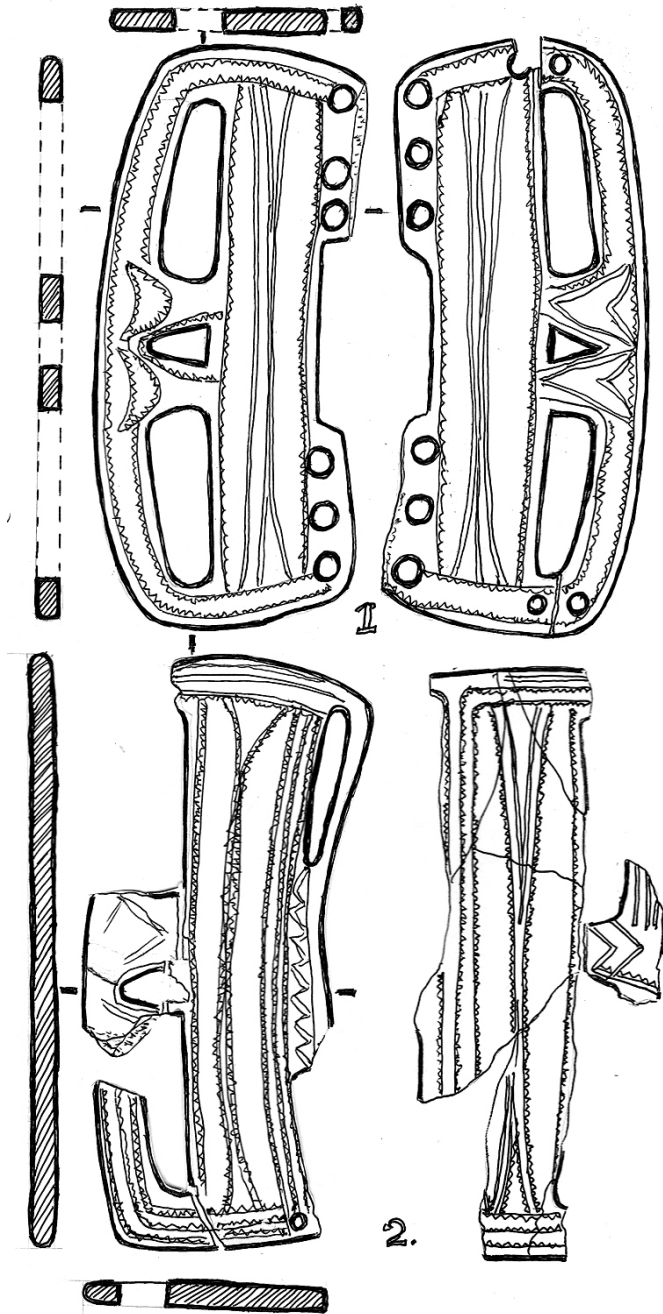

Рис. 5. Лятка, 2011. Прориси кістяних пряжок ККА з пар № 1 та № 2

Fig. 5. Ljatkа, 2011. Sketch of stone buckles of Globular Amphora culture from pairs № 1 and № 2

листопада 2011 р. спільно з Я. Михайловським. Скриньове поховання розташоване приблизно за 0,7 км південно-східніше села, зліва від дороги на с. Бубнівку. Здійснене у верхній частині

За черепом на дні могили виявлено невеликий вапняковий камінь, який, очевидно, служив, своєрідною подушечкою небіжчику. Супутнього інвентарю у могилі не було. Між пох. 7 та скупченням (пох. 1–5) на рівні дна могили лежали один біля другого ще два невеликих вапнякових камені.

До речі, як вже згадувалося на початку статті, саме в районі цього кістяка, що лежав під східною плитою, зібрано фрагменти двох посудин – чорного горщика, орнаментованого на плечиках лускоподібним орнаментом у вигляді трикутників, що чергуються з подвійними звисаючими смугами, та не орнаментованого глибокого полумиска або амфори із залощеною поверхнею коричнево-червоного кольору (рис. 7).

Таким чином, у розкопаній під Ляtkою могилі ККА під трьома вапняковими плитами було поховано 7 дорослих людей. Згідно з антропологічним обстеженням Т. Рудич та О. Козак, чотири з них були чоловіками, три – жінками. Кістяки п'яти лежали не в анатомічному порядку в скупченні під головною найбільшою плитою. Кістяки пох. 6 і 7 мали скорчене положення і лежали на спині.

Це традиційно для поховального тогочасного обряду, зафіксованого у східній частині ареалу ККА, що панувала у Європі у III тис. до н.е.

Інвентар поховального комплексу: орнаментований горщик, неорнаментований полумисок (або амфорка) та кістяні пряжки широких ременів – вказує на притаманні риси подільської групи цієї пізньонеолітичної культури [Бандрівський, 2007, с. 226–241].

Поховальний об'єкт культури кулястих амфор поблизу с. Зайчики Волочиського району досліджено на початку

схилу видолинку, що з'єднується з долиною р. Збруч.

Відзначено досить поганий стан поховальної споруди. Дві плити перекриття були зміщені зі своїх місць. З ґрунту виднілися бічні плити. Поміж ними простежувалися фрагменти потрошеної третьої плити перекриття (рис. 8). За інформацією місцевих жителів, після виявлення поховання наприкінці 60-х років минулого століття, плити двічі забирали для господарчих цілей в село трактористи і повертали назад “після страшних снів”, а 2010 р., трактором одну з плит відтягнуто майже на 200 метрів вбік, а також зрушено інші плити. Зауважимо також, що на рубежі 1970-х років місцеві школярі спільно з учителем В. Швецем з цікавості розкопали поховання. За результати дослідження зроблено повідомлення “...за 700 м від села, у 1970 р. було розкопано поховання культури кулястих амфор. У кам'яному ящику знаходилися залишки кількох скорчених кістяків, а також уламки посуду кулястої форми з орнаментом” [Винокур та інші, 1984, с. 27]. За словами А. Гуцала, одна посудина зберігалася у фондах кабінету археології Кам'янець-Подільського педагогічного інституту, але тепер відсутня.

У процесі дослідження поховання біля Зайчиків встановлено, що під плитами знаходилася поховальна камера розмірами 2,1×1,1×1,0 м, яка була орієнтована повздовжньою віссю у південно-східному напрямку. При цьому вона була ширшою на 0,15 м у південно-східній частині, ніж у протилежній, та майже на 0,2 м вужчою біля долівки, ніж зверху, що є конструктивною особливістю конкретного об'єкта. Тобто, в горизонтальному та вертикальному перерізах скринька була трапецієподібною. Камінь для скрині використовували вапняковий з відкладів над Збручем, які простежуються менш як за 0,5 км західніше поховання (рис. 9).

Північно-східна бокова плита – підпрямокутна довжиною 2,23 м. Первинно була суцільною, але тріснула майже навпіл від ваги та часу. Її відчутно пошкодили в процесі подальших подій, відбивши верхній північно-західніший кут. Тому її ширина на місці сколу була 0,65 м, у серединній частині 1,2 м та 0,9 м з південно-східного боку. Товщина плити 0,13–0,23 м.

Південно-західна плита мала на час розкопок довжину 2,0 м, ширину 0,78 м і товщину 0,1–0,22 м. Верхня частина плити значно пошкоджена природними факторами і технікою. Від цього плита розшарувалася надвоє (0,1 та 0,12 м). Північно-західна (торцева) плита мала підквадратний вигляд і параметри 0,78×0,8×0,14 м, але два її кути (нижній південний та протилежній верхній північний) були сколені. Внизу, як і у випадку з боковою плитою, простежено декілька дрібних камінців.

Рис. 6. Ілятка, 2011. Поховання ККА № 7. Вид зі сходу
Fig. 6. Ілятка, 2011. Burial of Globular Amphora culture № 7.
View from the east

Південно-східний торець могили складався з двох частин – плити шириною бл. 0,8 м, товщиною 0,10–0,14 м та висотою 1,1 м, що знайдена у трьох шматках та каменя 1,0×0,4×0,15 м. Що цікаво, останній був вужчим знизу і ширшим у частині, яка виходила на поверхню, тоді як з боку парної йому плити – майже прямолінійним, що, в цілому, вказує на первинність трапецієвидної форми скрині у вертикальному перерізі.

Плити перекриття були таких параметрів. Плита № 1 – 1,49×0,7×0,16–0,18 м. З одного боку вона півкругла, з іншого – трикутна. Плита № 2 – 1,0×0,65×0,18–0,22 м. Частину її, очевидно, втрачено.

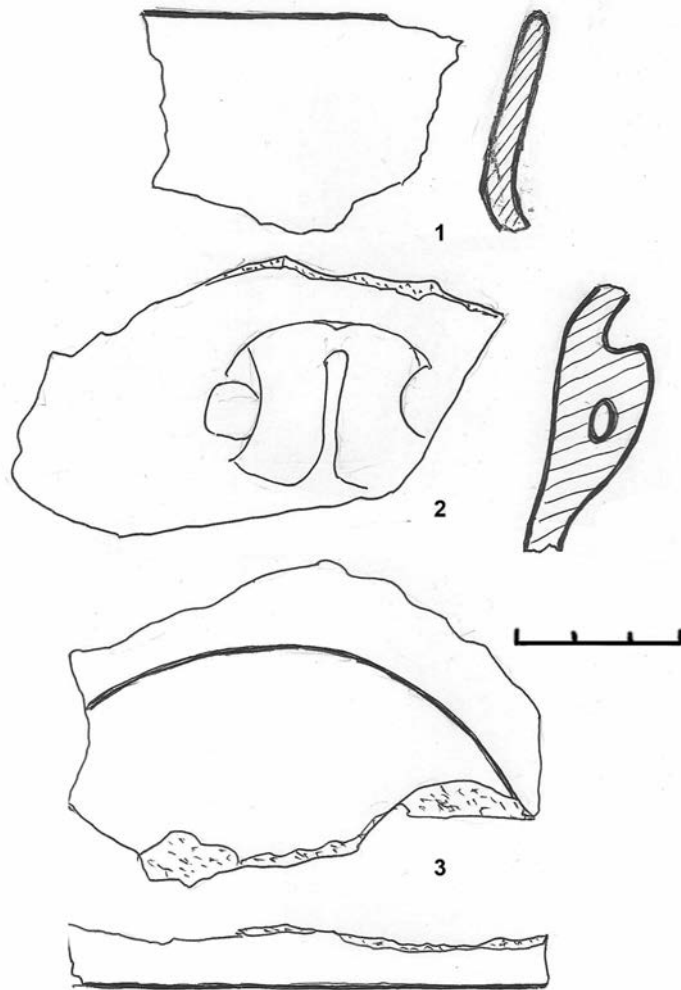

Рис. 7. Ілятка, 2011. Прориси фрагментів неорнаментованої кераміки з поховання ККА
Fig. 7. Ілятка, 2011. Sketch of the fragments of non-ornamented ceramic from the burial of Globular Amphora culture

фрагментів двох тонкостінних посудини брунатного кольору зі слідами перебування у вапняному розчині та домішками товчених мушлів у тісті. В районі скупчення кісток за межами скрині – два фрагменти ліпної миски чорного кольору. На одному з них простежується вертикальний валик (рис. 11). На думку М. Бандрівського, фрагменти посудин можуть належати до бабинської (багатоваликової) культури. Адже всього за 15 км від Зайчиків – на протилежному березі р. Збруч виявлено поховання цієї археологічної культури в курганах.

Могила виявилася заповненою побутовим сміттям другої половини ХХ ст., а також ґрунтом від переконування вмісту могили з дрібними фрагментами людських кісток та кераміки на глибину 0,9 м. Крім того, у південно-східній частині могили між подовгастим каменем південно-східної торцевої конструкції та південно-західною боковою плитою вище шару побутового сміття лежав майже цілий череп без щелепи. Його, очевидно, повернули до могили ті, що її розкопували.

Долівка могили, яка залягала на глибині бл. 1,0 м, первинно була вкладена невеликими плоскими каменями (рис. 9). Зауважимо, що шар до долівки могили, залишився неушкодженим лише частково – у північно-західній частині. Тут лежали стопа ноги та залишки спаленої повздовжньої дошки розмірами 0,45×0,2 м (рис. 10: передній план). Обгорілим був і камінець, що лежав біля північно-східної (бокової) плити в середній частині могили. У шарі при долівці могили лежали перевідкладені останки двох людей. На нашу думку, частину їхніх кістяків забрали краєзнавці до школи, частину вкинули у відвал.

В заповнені могили виявлено ікло свині та півтора десятка

На те, що така версія може бути прийнятою, побічно вказує і знахідка за межами поховальної скрині – біля західного кута – костяниці, в якій були залишки, як визначено пізніше Т. Рудич, трьох людей (рис. 10: задній план). Зверху вона була накрита плоским каменем розмірами 0,42×0,34×0,12 м.

Рис. 8. Зайчики, 2011. Кам'яна скриня перед розкопками
Fig. 8. Zajchyky, 2011. Stone chest before excavations

Таким чином, у поховальній скрині біля Зайчиків простежено залишки кістяків двох людей, які могли бути представниками бабинської (багатоваликової) культури. Їх, за сталою традицією цього племені, поховали (після ритуалу очищення вогнем) у могилі попередників – представників ККА.

Згідно аналізу джерел, на території подільської частини Хмельниччини досі зафіксовано лише 10 випадків знахідок поховань культури кулястих амфор [Винокур та ін., 1984, с.22–108; Свешников, 1993, с. 50–53]. Зокрема, маємо дані, що у Городоцькому р-ні мегалітичні гробниці виявлені поблизу сіл Завадинці, Сирватинці, Чорніводи. А саме: “... В 1888 р. відкрито кам'яну гробницю культури кулястих амфор” [Свешников, 1993, с. 51], “... На полях біля села в XIX ст. зустрічались поховання в кам'яних ящиках” [Пулавский, 1902, с. 147–150], “В 1903 р. відкрито поховання в кам'яній гробниці; знайдено чорну кулясту амфору, прикрашену плетеними лініями та трикутниками, заповненими ромбами і дві крем'яні сокири” [Свешников, 1993, с. 50–51].

У Кам'янець-Подільському районі “...поблизу села... (Велика Слобідка) в 1926 р. досліджено поховання культури кулястих амфор” [Геринович, 1926, с.14–17]. “В селі (Голосків) виявлено ... поховання культури кулястих амфор ... мегалітичне поховання відкрито

Рис. 9. Зайчики, 2011. Фрагменти кам'яної долівки поховання у кам'яній скрині у південно-східній частині об'єкта

Fig. 9. Zajchyky, 2011. Fragments of stone bottom of the burial in stone chest in south-eastern part of the object

бовський дослідили кам'яну могилу культури кулястих амфор (III тис. до н.е.). В ній знаходилися три дорослих і два дитячих кістяки, яких супроводжували три кулясті амфори і фрагмент плоскої кістяної пряжки з нарізним орнаментом" [Малеев, Якубовский, 1974, с. 305–306]. Біля с. Кугаївці Чемеровецького р-ну "...На полі, в західному напрямі від села, в 1964 р. при оранці виявлено захоронення культури кулястих амфор. В ямі, обкладеній кам'яними брилами і перекритій кам'яною плитою, знаходились скорчений кістяк, куляста посудина, кремневі сокири і долото" [Винокур, Гуменюк, 1965]. А біля села Круті Броди Ярмолинецького району "...в напрямку до с. Баранівка, було виявлено в кам'яному ящику поховання з посудиною і двома кам'яними сокирами" [Пассек, 1948].

За спогадами мого дідуся по мамі А. Жовтоноги (1902–1989), за 2,5 км східніше нашого с. Залісці Дунаєвецького району в роки його молодості селяни натрапили на кам'яну плиту, яку згодом використали для потреб

біля колишнього с. Кептище (приєднане до с. Голосків)" [Винокур, Гуменюк, 1965]. "Тут в 1900 р. при оранці на високому горбі ... знайдено в кам'яному ящику два кістяки, глиняні горщики і крем'яні поліровані сокири" [Сецинский, 1901, с. 197–354; Сіцинський, 1927]. "...В лісі, поблизу урочища Кринички, за 2 км на південь від села (Ріпинці), в 1938 р. місцеві жителі натрапили на мегалітичне захоронення" [Рек, 1969, с. 149–150].

Поблизу смт Летичів Летичівського р-ну "...на північний захід від колишнього с. Завок (з'єднане із Летичевим), на березі Летичівського озера, в 1958 р. під час оранки відкрито поховання в кам'яній скрині культури кулястих амфор. В могилі знаходився кістяк, який супроводжувався кам'яними сокирами, глиняним посудом кінця III – початку II тис. до н.е." [Приходнюк, 1970, с. 20–208]. "...За 4 км на південний захід (північніше. – В.З.) від села (Горбасів), з північно-східної сторони хут. Вишневого, в ур. Орлів Горб в 1972 р. Ю. Малеев, В. Яку-

Рис. 10. Зайчики, 2011. Північно-західна частина поховання з людською стопою та спаленою дошкою (на передньому плані) та костяницею (за межами скрині)

Fig. 10. Zajchyky, 2010. North-western part of the burial with human's foot and burnt plank (on the foreground) and accumulation (outside chest)

одного з господарів хутора Корчин. Пізньої осені 1986 р. за 2,5 км північніше м. Дунаївці під час оранки механізатори виявили кам'яну плиту товщиною 0,1–0,15 м. Оглядали знахідку А. Гуцал, В. Мегей та автор. Однак, приналежність її до певної археологічної культури не

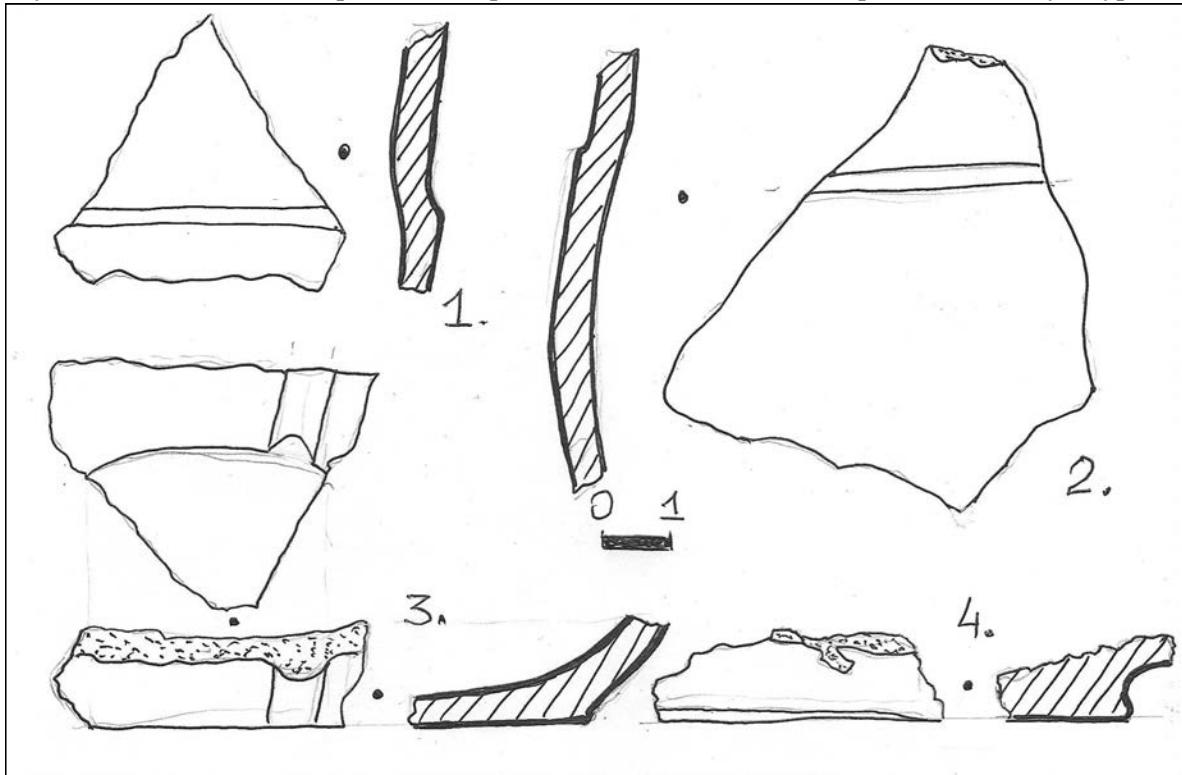

Рис. 11. Прориси кераміки з поховання ККА в кам'яній скрині

Fig. 11. Sketch of the ceramic from the burial of Globular Amphora culture in stone chest

встановлено – поховання під нею на той час не простежено. Провести розкопки не вдалося через холодну пору року, а весною місце знахідки загорнули землею ще до приїзду археологів.

Наголосимо, досі у подільській частині області не виявлено жодного тогочасного поселення.

До речі, про знахідку поховання під кам'яною плитою повідомив автору Богдан Пажимський, директор державного заповідника “Самчики”, що у Старокостянтинівському р-ні. (Територіально заповідник і село належать до Південно-Східної Волині та межують з подільським Старосинявським районом, де, як вказано вище, знайдено поховання біля с. Лятка.) За родинним переказом, його виявили на початку ХХ ст. поблизу села. На місце викликали фахівців. Ті розкопали поховання, а знахідки вивезли у Москву чи Санкт-Петербург (?).

Отже, Центральне Поділля є досить перспективним для дослідження поховальних об'єктів та поселень культури кулястих амфор.

ЛІТЕРАТУРА

Бандрівський М.С.

2007 Поховання пізньонеолітичного часу в селі Лучка на Тернопільщині та проблема відносної й абсолютної хронології мегалітичних гробниць Поділля (З розкопок Ігоря Герети у 1996 році) // Записки НТШ. Т. ССЛІІІ. Праці Археологічної комісії. – Львів. – С. 226–241.

Винокур І.С., Гуцал А. Ф., Пеняк С.І., Тимоощук Б.О., Якубовський В.І.

1984 Довідник з археології України: Хмельницька, Чернівецька, Закарпатська області. – Київ. – С. 22–108.

Винокур І.С., Гуменюк С.К.

- 1965 Археологічні пам'ятки Хмельниччини: Конспект лекції на допомогу студентам. – Кам'янець-Подільський. – 40 с.

Геринович В.О.

- 1926 Стоянка енеолітичної людини біля с. Великої Мукші Китайгородського району Кам'янець-Подільської округи // Записки Кам'янець-Подільського інституту народної освіти. – Т. 1. – С. 14–17.

Захар'єв В.А.

- 2012 Мегалітичне поховання культури кулястих амфор з околиць с. Лятка на Хмельниччині. – Хмельницький. – 32 с.

Захар'єв В.А., Моздір В.В.

- 2014 Зайчики і Постолівка на Збручі: через минуле до сучасності. – Хмельницький. – С. 4–16.

Козак О.Д.

- 2015 До питання про фізичні навантаження та захворювання населення культури кулястих амфор Хмельниччини (на матеріалі ґрунтового поховання з с. Лятка)// Старожитності культури кулястих амфор на Поділлі. Збірник статей та повідомлень. Пам'яті Ю. Малєєва. – Хмельницький. – С. 61–112.

Малєєв Ю.Н., Якубовський В.И.

- 1974 Раскопки гробницы культуры шаровидных амфор на Южном Буге // АО 1973 г. – М. – С. 305–306.

Пассек Т.С.

- 1948 Отчет о работах трипольской экспедиции 1948 г. // НА ИА УССР. – Ф. 13.

Приходнюк О.М.

- 1970 Мегалітична куляста амфора з с. Завок Хмельницької області // Археологія. – Вип. 23. – С. 206–208.

Рек В.О.

- 1969 Археологічні пам'ятки с.Ріпинець Кам'янець-Подільського району // Матеріали II Подільської історико-краєзнавчої конференції. – Львів. – С. 149–150.

Пулавський Ф.К.

- 1902 Археологические находки в Подольской губернии // Труды XI Археологического съезда. – М. – Р. 2. – С. 147–150.

Рудич Т.О.

- 2013 Антропологічний склад населення культури кулястих амфор території України // Археологія. – №1. – С. 97–105.

Рудич Т.О.

- 2015 Антропологічний матеріал з розкопок нових могильних комплексів культури кулястих амфор на Поділлі // Старожитності культури кулястих амфор на Поділлі. Збірник статей та повідомлень. Пам'яті Ю. Малєєва. – Хмельницький. – С. 25–60.

Свєшников И.К.

- 1983 Культура шаровидных амфор // САИ В1–27. – Москва. – С. 50–53.

Сецинский Е.

- 1901 Археологическая карта Подольской губернии // Труды XI Археологического съезда. М. – Т. 1. – С. 197–354.

Сіцінський Є.

- 1927 Нариси з історії Поділля. – Вінниця. – Ч. I. – 72 с.

Volodymyr ZAKHARJEV

NEW BURIALS OF PODOLIAN GROUP OF GLOBULAR AMPHORA CULTURE

The article is dedicated to the research of rare burial sites of Podolian Globular Amphora culture (GAC). Excavations were carried out on recently discovered object of GAC near the village. Iljatka, Stara Synjava district, Khmelnytsky region and on the burial site of GAC near Zajchyky, Volochyske district, known from the literature. It is important that these sites represent two different types of burial rite of Late Eneolithic of Ukraine. Description of burial goods, planigraphic features of these objects, degree of preservation of materials and results of anthropological analysis are included. In the excavated burial of GAC in Iljatka under three limestone slabs 7 adults were buried. Five skeletons lay in not-anatomical order within concentration under main large plate. Skeletons from burials 6 and 7 were placed in crouched position on the back. It is traditional for the burial rite of the eastern part of the area of GAC that prevailed in Europe during III kyr. B. C. In funeral chest near Zajchyky remains of skeletons of two people who could be representatives of Babynska culture were found. They are, according to constant tradition of this tribe were buried (after ritual of purification by fire) in the grave of predecessors – bearers of GAC.